

Outsinlig källa för snabba svar på medicinska språkfrågor

Eftersom den här boken har tre stora användargrupper har vi bett företrädare för var och en av dessa att recensera boken.

Svante Stenman representerar den svenskspråkiga läkarkåren i Finland och Christina Jansson den stora målgruppen läkarsekreterare och vårdpersonal. I LT 23/97 recenserades boken av en företrädare för den svenska läkarkåren, Hans Christian Lennér.

Bengt I Lindskog. **Medicinsk terminologi.** 618 sidor. Stockholm: Nordiska Bokhandelns Förlag, 1997. Pris 825 kr. ISBN 91-516-0033-1.

Recensent: Docent Svante Stenman, Helsingfors.

Den svenska ordboken »Medicinsk terminologi» har utkommit i en ny version. Den nya utomordentliga boken är en utvidgning och omarbetning av tidigare upplagor av det nu sjuttio år gamla verket.

Boken har under årens lopp haft flera olika redaktörer och förläggare. Ursprungligen gavs den ut av Carl Sundberg 1926 under namnet »Medicinsk ordbok».

Wilhelm Wernstedt i Stockholm gav i praktiken ensam ut fyra upplagor under åren 1935–1959, och boken fick då namnet »Medicinsk terminologi». Åren 1965–1969 redigerades uppslagsverket av Acke Ranander i Uppsala.

Den senaste redaktören, professor Bengt I Lindskog övertog arbetet 1975 och gav tillsammans med filologen Bengt L Zetterberg ut två upplagor 1975 och 1981. Nu utkommer boken i enbart Lindskogs namn. Lindskog är professor i medicinsk historia i Köpenhamn och docent i kirurgi i Lund.

Att sammanställa ett medicinskt lexikon är ändå ingen enmansuppgift, och boken har producerats under medverkan av elva andra sakkunniga, bland dem professorn i latin Birger Bergh och som en av de tio medicinska experterna professor Peter Wahlberg, internist från

Ålands centralsjukhus och Helsingfors universitet.

Modeströmningar i medicinspråket

Det medicinska fackspråket i Skandinavien har under årens lopp karaktiserats av modeströmningar som styrs av den språkgrupp vars medicinska standard har varit hög. Neurologin har sedan Charcots (1825–1893) tid varit dominerad av franska termer och eponymer. Senare blev tyskan det dominerande språket inom medicinen för att efter andra världskriget ge rum för engelskan, som numera så gott som allena står för nya medicinska och biomedicinska termer. Tre för mig bekanta språk som mycket aktivt motverkar »amerikoanglisering» är franskan, isländskan och finskan. Duodecims ordbok »Läkäetieteen termit» från 1991, liksom den medicinska tidskriften »Duodecim», är lysande exempel på hur man kan klara den uppgiften. Också i Island har man nästan frenetiskt bildat nya egna ord som motsvarigheter till de engelska termer som i oavbruten ström dyker upp.

Dessa språk har grammatiska och fonetiska skäl till att hålla engelskan stängd. Det har vi som talar skandinaviska språk visserligen också, men inte i lika hög grad även om pluralisformer och genusbestämningen ofta leder till vacklande språkbruk och otympligheter. Det var därför med stort intresse som jag öppnade den nya ordboken för att se hur man i Sverige nu ställer sig till detta problem. I jämförelse med tidigare utgåvor har man blivit mer tolerant då det gäller användningen av engelska termer.

Välkommen storstädning

Bokens förord anger de redaktionella principerna där följande är viktiga: man inför svensk stavning; föråldrade latinska namn på t ex läkemedel och operationer har uteslutits; man har allt mer avstått från att översätta termer och förmodar att en läsare med gymnasiekompetens skall kunna tillgodogöra sig bokens innehåll.

Man har verkligen genomfört en välkommen storstädning och uteslutit termer som fallit ur praktiskt bruk eller

anger dem som föråldrade. Den största revolutionen är dock att man nu konsekvent inför svensk stavning av de allra flesta orden av grekiskt eller latinskt ursprung. Principen har varit att följa det svenska bruksspråkets normer, enligt vilket faktum och kamera skrivs med k och inte med c. Det bör därför heta kapillär, kavitet, konjunktivit där den latinska termen börjar på c. Likaså skall grekiskans ch i svenska helst ersättas med k: kondrit i stället för chondritis. Observera att ändelsen -is, som anger att det rör sig om en inflammation, också faller bort.

Man håller sig sålunda konsekvent till den rekommendation som Svenska Läkaresällskapetets kommitté för medicinsk språkvård gav 1993. Enligt den gäller bl a följande: æ och œ i latinska ord skrivs i svenska ord med e med undantag för amöba, ödem och östro- som i östrogen. Svenskt språkbruk i Finland är ändå så starkt influerat av finskan att vi sannolikt aldrig kommer att överge formen estro-. Amebor gillar vi däremot inte. Vidare: ch blir k, ph blir f, th blir t, c blir k framför hård vokal och konsonant, annars kvarstår det. Cancer är ett absolut undantag. Försöket att införa stavningen kancer bedöms nu som misslyckat. Slutligen blir qu kv. Man bör vid kombinationen qu se upp med engelska termer som börjar på qu, exempel quinine, svenska kinin, vars latinska moderord, liksom många andra liknande kemiska termer på latin, sedan länge varit ur bruk hos oss.

Mer liberal inför engelskan

Men åter till problemet med engelskspråkiga termer. Lindskog är här mera liberal än då det gäller latinet. Attachment accepteras som svensk term för sammanfogning i olika sammanhang, babyfeeding-kateter för kateter att mata spädbarn med och endopouch för plastpåse som kirurgiskt placeras i kroppshålan osv. Dead space i luftvägarna har tidigare varit bekant som det döda eller skadliga rummet, men termen är på svenska synnerligen förvirrande om man inte känner till den engelska betydelsen. »Stroke» har man däremot – tack och lov – inte accepterat som ny

term för slag(anfall) även om det i dagligt tal slagit igenom.

Rent allmänt har jag fått ett intryck av att man i lekmanpressen i Sverige föredrar en engelsk term framför en korrekt svenskspråkig i ett slags försök att omskriva obehagliga fakta. Låter det inte litet mindre farligt att ha fått stroke än att ha fått ett slaganfall? Termen hjärtslag är däremot mindre exakt. För en medicinare är hjärtslag den fysiologiska sammandragningen av hjärtmuskeln, för lekmannen vilken akut hjärtsjukdom som helst – oftast en hjärtinfarkt. Den sistnämnda termen bör vi helst använda om det rör sig om denna sjukdom. I dagligt tal används i Sverige oftast hjärtattack, liksom i engelskan heart attack när man avser infarkt, vilket är lika inexakt som hjärtslag.

Vi bör sträva till att också i umgängandet med patienter använda riktiga och svenskspråkiga termer. Det blir för dem lättare att förstå sjukdomens natur och vad behandlingen går ut på. En konsekvent användning av Lindskogs terminologi – där den är tillämplig för icke-fackkunniga – är helt realistisk härvidlag.

Illustrerad och utökad

Som läkare finner jag Lindskogs Medicinsk terminologi vara utomordentlig, men den lämpar sig lika bra för lekmän och är till exempel för redaktörer en ouslinlig källa för vad man än måste ta reda på snabbt och exakt. Därtill finns det numera också 173 tydliga illustrationer. Den innehåller 70 000 moderna termer, vilket betyder en ökning av antalet med 20 000. Termerna beskrivs kort och lättfattligt. För personer som upptas i boken, de är glädjande många, ger man en kort biografi och levnadsår. Man ger entydiga uttalsnoteringar och i ett litet morfemlexikon redogörs för de vanligaste termernas ursprung och användning som delar av ord. Boken har ett bihang med de vanligaste anatomiska termerna. Sist kommer Hippokrates' ed.

Förtjänar odelat beröm

Som slutomdöme vill jag ge boken odelat beröm. Ett terminologilexikon kan utvidgas i all oändlighet, men någonstans måste gränsen dras. Jag finner denna uppslagsbok vara lagom omfattande, lagom begränsad, lagom modern och lagom konservativ men mycket bra. •

Ny medicinsk ordbok att glädjas åt

Recensent: Christina Jansson, lärare vid Vasa vuxengymnasium, (läkar-sekreterarutbildningen), Göteborg.

Bengt I Lindskog och Bengt L Zetterberg gav 1981 ut en moderniserad upplaga av »Medicinsk terminologi lexikon». Språket förändras, och nya användare ställer andra krav på en ordbok av det här slaget. Lindskog har sedan utgivningen av förra upplagan oförtrutet arbetat vidare med ordboken, och nu föreligger en ny fräsch upplaga.

Nu illustrerad

Den största skillnaden mellan de två utgåvorna, som man först lägger märke till, är att i den senare förekommer en hel del illustrationer, vilket gör att ordboken blir lättare att använda för lekmän. Vanliga anatomiska termer har samlats i appendix, som föregås av en trevlig historik.

Vad som också är positivt är att sidorna är indelade i tre spalter. Typsnitt och olika stilsorter gör att den är lättläst. Trots att den nya upplagan innehåller fler termer än den förra känns boken lättare att arbeta med.

Förtjänstfulla försvenskingsregler

Svensk stavning i medicinska texter har Svenska Läkaresällskapets Kommitté för medicinsk språkvård givit ut anvisningar om, och Bengt I Lindskog följer denna linje. Birger Bergh ger i den språkliga inledningen exempel på »försvenskingsreglerna».

Jag hoppas nu att den svenska stavningen kommer att följas av alla som skriver medicinska texter, och att detta kommer att avspeglas inte minst i journalskrift.

Morfemlexikon en nyhet

Ordboken ger liksom tidigare upplagor anvisning om uttal och betoning. Som lärare i medicinsk terminologi är jag tacksam över att Bengt I Lindskog

Figuren är en illustration till uppslagsordet »Kranium».

har valt att ha kvar tablåerna över latinska böjningar av substantiv och adjektiv.

Nytt och användbart är det medicinska morfemlexikonet. Jag är också tacksam för genusmarkering och det lodräta streck som markerar ordstam, vilket inte fanns i förra upplagan. Dessa markeringar är värdefulla då man skall använda korrekta latinska böjningsändelser.

Glöm inte inledningen!

Min förhoppning är att ordboken kommer att användas flitigt av olika yrkeskategorier inom sjukvården. Vad man inte bör glömma, innan man i glädjeyran kastar sig över en ny ordbok, är att ordentligt läsa inledningen med anvisningar. •